

TARIXIY ASARLARDA TARIXIY SHAXS OBRAZI
(Baxtiyor Abdug‘afurning “Madaminbek: Qonli gullar vodiysi”
tarixiy romani asosida)

Yo‘lchiyev Qahhor Vahobovich,
filologiya fanlar doktori(DsC),
Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Soliyev Shoxrux Xolmuxammad o‘g‘li
Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Baxtiyor Abdug‘afurning “Madaminbek:Qonli gullar vodiysi” tarixiy romanida Madaminbek obrazi, tarixiy haqiqat va xarakteri ochib berilgan. Tarixiy asarda tarixiy shaxsning ochib berilishi, asarning muhim o‘ringa ekanligi ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘z va iboralar: Tarixiy shaxs, obraz, Baxtiyor Abdug‘afur, “Maaminbek:Qonli gullar vodiysi”, xarakter, tarixiy haqiqat.

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрывается образ, историческая правда и характер Мадаминбека в историческом романе Бахтияра Абдугафура «Мадаминбек: Долина кровавых цветов». Показано, что в историческом произведении раскрывается историческая личность, и что произведение занимает важное место.

Ключевые слова и фразы: Историческая личность, образ, Бахтиёр Абдугафур, «Мааминбек: Долина кровавых цветов», персонаж, исторический факт.

ABSTRACT

This article reveals the image, historical truth and character of Madaminbek in the historical novel “Madaminbek: Valley of Bloody Flowers” by Bakhtiyor Abdugafur. It is shown that the historical person is revealed in the historical work, and that the work has an important place.

Key words and expressions: Historical person, image, Bakhtiyor Abdugafur, “Madaminbek: Valley of Bloody Flowers”, character, historical fact.

Har bir inson ma’navi shakllanishida tarixni o‘rni beqiyosdir. Bu albatta badiiy adabiyot bilan chambarchas bog‘liqdir. Tarixiy mavzudagi asarlar orqali inson tarixni anglashga intiladi. Tarix doimo xolis bahoga muhtojdir. Zero, o‘tmishdan ibrat olinishi, qachondir yo‘l qo‘yilgan xatolar takrorlanmasligi, erishilgan muvaffaqiyatlar mustahkamlanishi uchun alohida bir shaxs ham, butun bir millat ham tarixiy haqiqatni

qanday bo'lsa, shunday ko'ra bilishi kerak bo'ladi. Taassufki, sho'ro tuzumi davrida o'tmish ham, hozir-u kelajak ham faqatgina mafkuraga ma'qul keladigan shaklda talqin etildi. Tarixning soxtalashtirilishi, hayotning yolg'onga o'ralishi oqibatida kelajak sarobga aylantirildi. Jumladan, turkiy xalqlar tarixidagi eng qudratli saltanatlardan birini tuzgan Amir Temur, Shayboniyxon, Bobur, Madaminbek, Shermuhammadbek, Kichik Ergash kabi yurtqahramonlarimiz "yovuz", "bosqinchi", "qonxo'r", "bosmachi" kimsa sifatida qoralandi, ular haqida tarixiy haqiqatni yozgan ijodkorlar tarixni bilmaslikda ayblandilar.

Xuddi shunday noxolis yondashuv, hozir aytganimdek, XX asrning boshlarida Turkiston o'lkasining katta qismini qamragan milliy ozodlik harakatiga nisbatan ham qaror topdi. Aniqrog'i, o'sha davr ishtirokchilariga nisbatan faqatgina ikki tusda: «dushman» va «tarafdor» tarzida baho berildi. Natijada taloto'plardan foydalanib, xalqni talagan, o'zining chirkin manfaatigina o'ylagan kimsalar qatorida ona-Vatanini bosqinchilardan ozod qilishni orzulagan, millatning erkin, mustaqil, hur yashashini istagan fidoyi o'g'lonlar ham "bosmachi", "qaroqchi", "talonchi", "kallakesar", "xalq qonini so'rgan zuluk" degan haqoratli nomlar bilan ataldi. Boshqacha aytganda, milliy ozodlik harakati ishtirokchilari sho'rolarning qurol-yarog'idan talofat ko'rgan bo'lsalar, ularning avlodlari makkor dushmanning kuchliroq va samaraliroq quroli – g'oyaviy urushdan undanda ko'proq zarba oldilar.

Baxtiyor Abdug'afurning "Madaminbek:Qonli gullar vodiysi" tarixiy romanida Madaminbek qat'iyatli, o'ziga ishonchi baland, ma'rifatparvar, ilmi, jasur, dovyurak, aqlli, shoirtabiat, ko'ngilchan, zehni o'tkir, adolatparvar inson sifatida tasvirlangan.

Madaminbek (Muhammad Aminbek) Ahmadbek o'g'li 1892 yilda Marg'ilonning So'qchilik kasabasida qashshoqlanib qolgan bekdodlar xonadonida tug'ilgan. Marg'ilonda Madaminbekning avlod-ajdodlarining "Bekulug'" deb yuritishardi. Bu bejiz emas. Asli hozirgi Toshloq rayonining Sadda qishloq sho'rosi hududida joylashgan So'xchilik qishlog'ida 1892-yili tavallud topgan Madaminbek el-yurtga taniqli yigit edi. Madaminbek beklik unvonini qo'rboshilik faoliyatini boshlaganidan so'ng olgan emas. So'qchilik qishlog'idagi keksalar va Madaminbekning turmush o'rtog'i Saodat ayaning xotirlashicha, u nasl-nasbi jihatidan ham bek bo'lgan. Ruslar Farg'onani bosib olganlaridan so'ng, Madaminbek ajdodlari o'z mavqelarini yo'qotadilar. Uning otasi Ahmadbek qoshiq, cho'mich va boshqa ro'zg'or buyumlarini ishlab chiqaradigan kichik ustaxonaning egasi edi. Oz-moz savdogarchilik bilan shug'illanar edi. Madaminbekning bir akasi va ikki opasi bo'lgan. [3] Madaminbek yoshligida otasiga yordam berib, yog'ochdan turli buyumlar yasab sotib yurdi, keyinchalik bozorda hammollik, do'kondorlik, karvonlarda sarbonlik qildi. Savodi tuzuk bo'lganligi uchun savdogarlar, zakunchilar, amaldorlar doiralariga ham kirib bordi.[4] Madaminbek Birinchi jahon urushi arafasida chor Rossiyasi hukmronligiga qarshi bosh ko'taradi. 1914-yili qamoqqa olinadi. Sud Madaminbekni o'zi tan olmagan ayblar - qotillik va

o'g'irlikni unga to'nkab, 14 yilga Sibirdagi Nerchinsk degan joyga katorgaga hukm qiladi. 1917-yil Fevral inqilobidan keyin siyosiy mahbus sifatida Madaminbek ozodlikka chiqadi va Marg'ilonga qaytib keladi.[5]

“Madaminbek:Qonli gullar vodiysi” asarida Madaminbek quyidagicha tasvirlanadi “o'rta bo'ylik, oq yaktak ustidan marg'iloncha to'n kiygan, nigohi vazmin va sinovchan boquvchi, belbog'iga to'pponcha qistirgan, qo'nji baland etik kiygan yigit turardi.[2] Yana bir o'rinda esa “Madaminbek o'rta bo'ylik, to'ladan kelgan, qizilga moyil yuzlik, xotirjam va o'ziga ishonch bilan gapirguvchi yigirma olti yoshlardagi yigit edi. Uning qat'iy, qandaydir sirli, o'tkir nigohi suhbatdoshlarini muvozanatdan chiqarishga qodir edi.[2] Demak Madaminbek qo'liga qurol olib bolsheviklarga qarshi kurashyotganda endigina yigirma olti yoshda ekanligini ko'rmoqdamiz.

Madaminbekning Sibirga nohaq surgun qilinishi ham berib o'tilgan. Muallifa bu voqealarni tasvirlab berishda ichki holatdan foydalanadi, ya'ni to'g'ridan to'g'ri berib qo'ya qolmaydi. Madaminbek yoniga kelgan rus zobiti voqeasida ozgina to'xtalib o'tadi va o'quvchida qiziqish uyg'otadi. Voqealar rivojida esa keyinchalik Shermuhammadbekning tashrifida u bilan suhbat jarayonida yana Sibirga surgun qilingani, hayotida duch kelgan qiyinchiliklar, hatto bir parcha qora nonga zor bo'lganligi ochib beradi va Madaminbek endi Narchinskka “etap” qilingan shoirtabiat yigit emas balki diydasi qotgan, uncha-munchaga ko'ngil yoravermaydigan inson ekanligi oydinlashadi.

Asarda Madaminbekning adolatparvarligi bir necha marotaba berib o'tilgan. Masalan, Marg'ilon “Ulomo” jamiyatining faol a'zosi Abdurahmon zakonchini qotillar so'yib ketishadi. Bu vaqtda Madaminbek shahar mirshabboshisi edi va u tez orada qotillarni topib jazolashini aytadi. Tezda qotillar topilib, omma oldida otib tashlanadi.

Madaminbek qobilyatli, zehni o'tkir, shoirlika moyil inson bo'lgan. Bu ham asarda o'z ifodasini topgan. Masalan asarda Bekni savodi bor ekanligi hamsaboqdoshi Hojixon Maxsum tilidan berilgan. Madaminbek va Hojixon Maxsum Mirhadarning ilg'or usuldagi maktabida tahsil olgani, madaminbekning bir o'qigan narsasini shundoq yod olishi, o'shandayoq Qur'onni yod olib qori bo'lganligi tariflab o'tilgan. Shuningdek, Madaminbekni Fuzuliy va Navoiy g'azallarini yod olganligi Maqsudbek bilan suhbatda ochib beriladi. Asarda “ – Ularni men ham qo'limga olib turaman. Ayniqsa Fuzuliy. Hazrat Navoiy esa Benazir! Kishiga kuch beradi uning misralari... – Madaminbek ko'zlarini xiyla yumib, yoddan bir g'azalni o'qiy boshladi:

Hajr o'turdi meni, anglasam erdi muncha,

Do'stlar yordin ayrilmasdim o'lguncha.

Zohido, do'zax o'tida meni ne qo'rqutasan?

Hajr o'ti qoshida ko'rmasmen oni uchquncha..[2]

Ushbu g'azal Navoiyning “Favoyid ul-kibar” devonidan olingan. Demak, ko'rib

turganimizdek Madaminbek marifatparvar va shoirtabiat bo‘lganligini kitobxon anglab yetishi qiyin emas.

Xulosa qilib aytganda asarda Madaminbek xalqni ozodlikka chiqarish uchun jon bergan fidoyi, jasur, adolat uchun kurashadigan inson, marifatli tarixiy shaxs sifatida ochib berilganligi, bolsheviklarga qarshi kurashgan yurt qahramoni sifatida ochib berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baxtiyor G‘ofurov, Qo‘rboshi Madaminbekni kim o‘ldirgan? 2020., 3-son
2. Baxtiyor Abdug‘afur Madaminbek:Qonli gullar vodiysi. – Toshkent:Akademnashr, 2023. – 496 b.
3. Alisher Ibodinov, Qo‘rboshi Madaminbek, Yozuvchi.1993.,B.15.
4. Mansurxo‘ja Xo‘jayev, Shermuhammadbek, Sharq., T.:, 2008., 18-bet
5. Q.Rajabov, O‘zbekiston adabiyoti va san’ati gazetasi, 2002., 21-son.
6. Yo‘lchiyev Q.V. Lirik she’rda badiiy makon muammosi. So‘z san’ati xalqaro jurnali, 2020-yil, 5-son.